

JOENPERÄ

Kyläkeskiviikko 19.8.2015

Suomen maatalousmuseo Sarka
Teppo Vihola

Joenperä

- Joenperä on pieni ja nykyajasta katsottuna syrjäinen kylä Loimaan eteläosassa
- Naapurikylät Hattula, Kauhanoja ja Vähäperä
- Kylä vanhan Satakunnan ja Hämeen rajalla
- Kylän läpi virtaa Petäjoki latvojensa osalta
- Joki saa alkunsa Eksyssuosta ja aikana ennen suon ojittamista se varastoi vettä ja jakoi sitä tasaisemmin jokeen
- Petäjoki tasaisesti vetisempi kuin nykyään

Latvavesillä

- Joenperä sijaitsee siis Petäjoen latvoilla lähellä joen synnyttämää Eksyssuota
- Latvavesi ja nuorempi asutus kuuluvat yhteen
- Asutuksella oli tapana levitä jokivarsia alhaalta ylöspäin
- Joenperän yläpuolelle ei enää voinut uutta kylää syntyä – kylä lähellä vedenjakajaa
- Usein vedenjakajaseudut alamaita karumpia
- Joenperän pellot ovat loistavaa maata, mutta peltojen jälkeen alkavat vedenjakajan karummat metsäseudut, joita riittää loimaalaisittain runsaasti

Pieni kylä 1500-luvulta

- Kylä perustetaan noin vuonna 1550
- Aluksi vain yksi talo
- Kylä perustettiin tai se syntyi Hattulan, Kauhanojan ja Vähäperän väliin
- Ensimmäinen talo mainitaan asutuksen yleisluettelossa vuonna 1552 ja ensimmäinen isäntä Märten Yttij, jota seurasi pian Jöns ja Nils

Kylän vähät talot

- Joenperän kylän muodosti lopulta kaksi taloa: Isotalo ja Vähätalo – Isotalo perustettiin ensin ja sen rinnalle syntyi Vähätalo noin vuonna 1600
- Talot olivat suunnilleen saman kokoiset, mutta Isotalo oli luonteeltaan rustholli ja Vähätalo tavallinen perintötal
- Isotalo oli ollut $\frac{1}{2}$ manttaalin talo, mutta sen veroluku oli korotettu $\frac{2}{3}$:aan
- Vähätalon veroluvut olivat samat
- 1620 kolmas talo sopujaolla – uusia taloja ei syntynyt – kolme isäntää – kolmas talo katoaa pian

Pieni kylä

- Vuonna 1638 kylässä oli parikymmentä täysi-ikäistä asukasta
- 1600-luvun lopulla noin 35
- Väkiluvun kasvu hidasta – vielä isonjaon aikaan väki mahtui kolmelle kirkonkirjan aukeamalle
- Piikoja ja renkejä oli isoissa taloissa paljon: toistakymmentä piikaa ja renkiä taloa kohti
- Itsellisväkeä varsin vähän

Rajankäynti 1777

- Käytiin raja Joenperän ja Hattulan kylien välillä
- Rajapisteeet: Jouhi Joen mänty, Wittan Leikkauxen koski, Ohden kallio, Kiwi Nenä, Wittan Leikkauxen koski

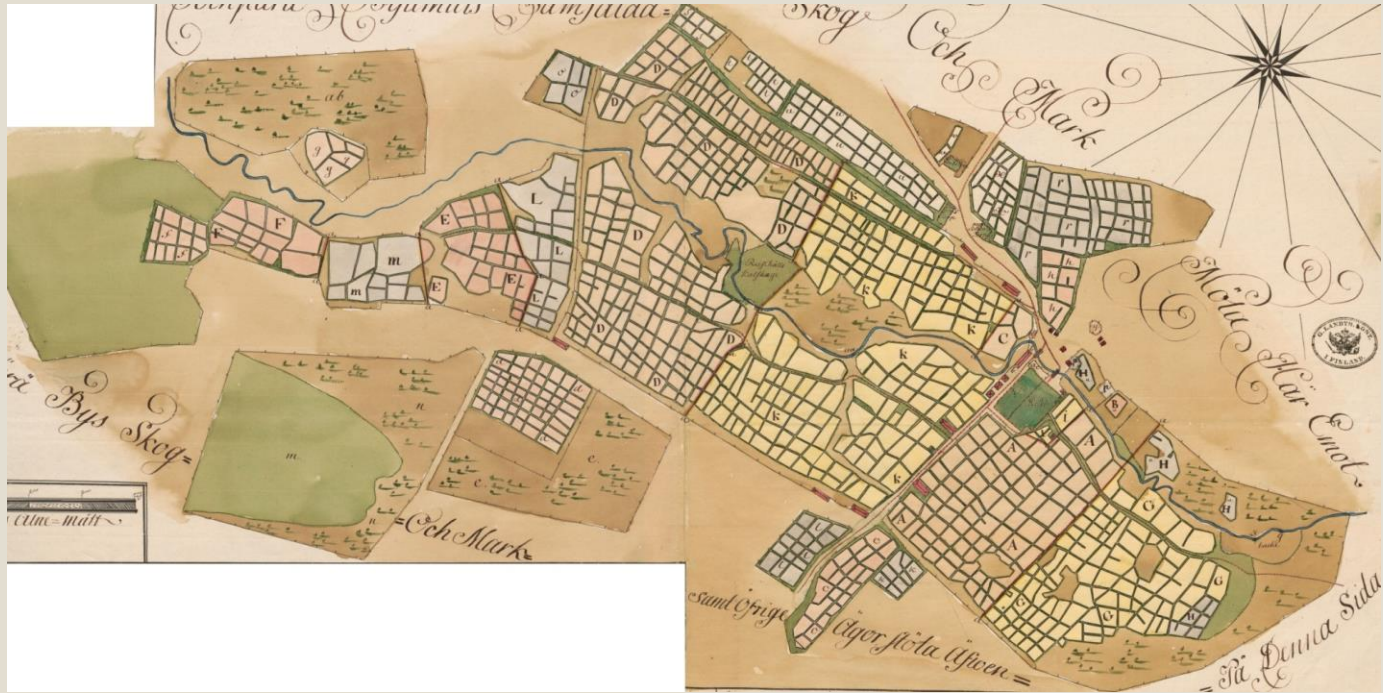
Isojako 1762-1787

- Isojakoasetus 1757
- Joenperällä toimeen hyvin pian eli jo viisi vuotta myöhemmin
- Kylän jako oli ongelmaton, kun taloja oli vain kaksi ja vain kaksi näkemystä piti sovittaa yhteen
- Kuitenkin jaon toimittaminen kesti neljännesvuosisadan ja työ oli tehty vuonna 1787
- Jako oli alkuun pitkälle teoreettinen, jos kohta peltojen ja niittyjen jako taloille tapahtui heti jakotoimitusta seuraavan sadonkorjuun jälkeen
- Rakennusten muuttaminen pois kyläntontilta kesti kuitenkin pitempään, sillä oli järkevää asua rakennukset "loppuun" – talojen paikat muuttuivat vasta 1800 luvulla
- Kun välit olivat kunnossa tämä ei tuottanut ongelmia

Jakajat

- Joenperän jako hieman poikkeuksellinen ja varhainen
- Jakajat olivat rusthollari Johan Simonsson ja talonisäntä Simon Henriksson
- Jakajilla asiamiehet: rusthollaria edusti maaviskaali Carl Svahnstrup ja talollista katselmuskirjuri Eric Jerpe
- Alustavan mittauksen ja perusjaon suoritti vuonna 1762 maanmittari Jac. Ståhlström
- Ulkopuolisina todistajina toimivat nimismiehet Mårten Mårtensson Tiuttu Kosken pitäjältä ja Johan Henriksson Raikkola
- Jaon suoritti loppuun 1787 loimaalaisille tuttu ja turvallinen Wirtzenius

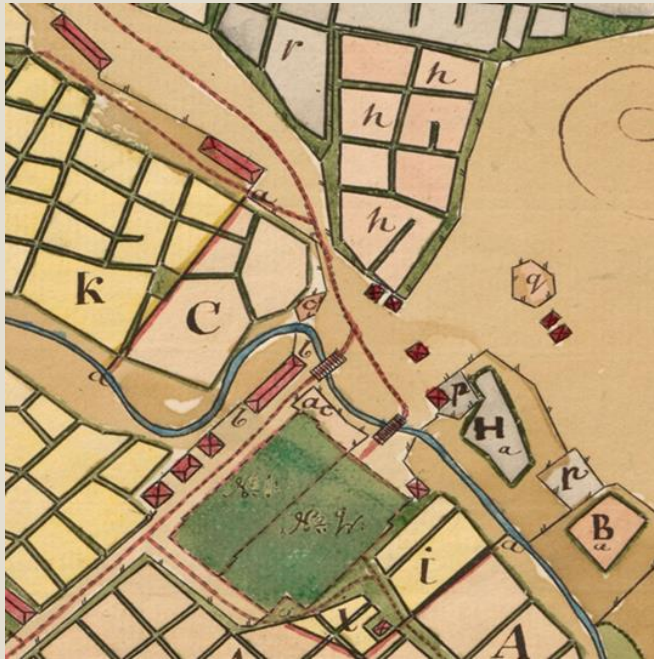
Kylänaukea ennen jakoa

Aukean rakenne

- Rakennukset kyläntontilla ja pellot umpiaitoina, joita viljeltiin sarkajaossa
- Aukea oli ristiinojitettu eli sarat pitkiä ja ne jakautuivat poikkiojien kautta useaan pätkään
- Rakenne oli suhteellisen yksinkertainen, kun taloja oli vain kaksi ja kummankin veroluku oli vielä sama

Kyläntontti

- Kaksi siltaa vähäisen Petäjoen ylitse
- q, ac, p = humalatarhat
- b = 8 kapanalaa: sauna, talli ja muita ulkorakennuksia
- i = pieni hampputarha

Varsinainen asutustontti

- Talot joen länsirannalla
 - 1 = Isotalo
 - 2 = Vähätalo
- y ja z = myllyt (Joenperän myllyt)
- i = pieni hampputarha

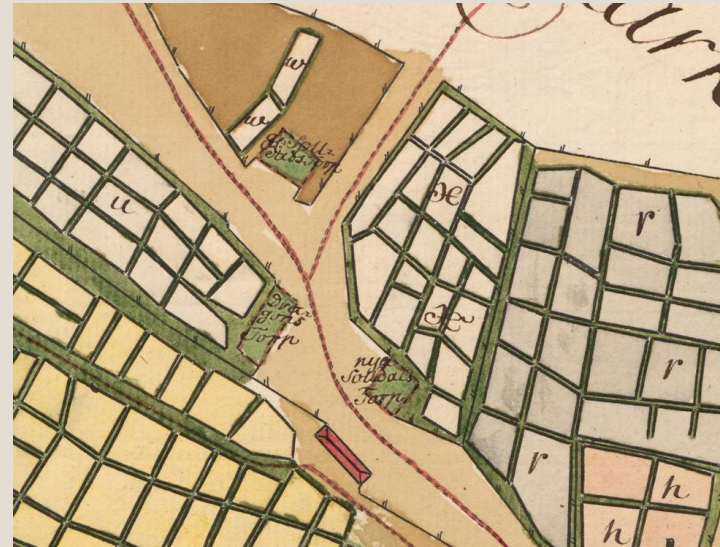
Myllyt

- Kylän tontin eteläpuolella oli "mäki", joka muodosti Petäjokeen pienet kosket
- Koskessa oli kaksi pientä vesimyllyä
- y oli ylempänä, vanhempi ja pienempi ja siinä oli voinut jauhaa vain kevät- ja syystulvien aikana
- z oli alempi ja suurempi ja sitä käyttivät molemmat talot

Sotilaat

- Rusthollilla ratsumies ja kylässä lisäksi ruotusotilas

Pellot

- Vanhatpellot:
 - Myllypelto
 - Sahapelto
 - Uusi vainio
 - Panunpelto
- Uudet pellot:
 - Tanhuanpään ja märjänpuolinen umpiaita
 - Haukan umpiaidat
 - Sotilaan ja rakuunan umpiaita
 - Kusiaisumpiaita
 - Jokikedon umpiaita
- Peltojen yhteisala 34 tynnyrinalaa eli noin 17 hehtaaria
- Pellosta 28 tynnyrinalaa oli parempaa toisen luokan peltoa ja 6 tynnyrialaa kolmannen luokan peltoa

Pellon jako

Isotalo

- Tanhuan umpiaita
- Haukan umpiaita
- Jokikedon umpiaita
- Paiju umpiaita
- humalatarhaa

Vähätalo

- Märjänpuoli umpiaita
- Tanhuan umpiaita
- Kanniston kytö
- Kusiaisumpiaita
- Humalatarhaa

Sotilaiden maat

- Kylällä kolme sotilastorppaa: vanhan ja uuden sotilaan torpat sekä ratsumiehen torppa
- Torpilla viljelyksessä muutama pieni umpiainen:
- Tervahaudan kulma
- Uuden rakuunan pellon täppä
- Kotoumpiainen
- Paiju-umpiainen

Niityt

- Niityt pääosin suoniittyjä ympäri kylän
- Suuria suoniittyjä: Ruokusuo, Kattilansuo, Tervahaudan niitty
- Kuivemman maan suuria niittyjä: Wittanleikkauksen niitty, Martin kankareen niitty
- Lähiniittyjä peltojen ympärillä entinen jokivarsi
- Mielenkiintoinen on Rusthollin vasikkahaka

Koko kylä (pohjoisosa)

Koko kylä (eteläosa)

Torpat

- Kylän väkiluku oli suuri ja kasvoi
- Väki piti saada asumaan jonnekin
- Avuksi syntyy torpparilaitos 1700-luvulla ja ennen muuta sen loppupuolella isonjaon jälkeen
- Ensimmäiset torpparit löytyvät Loimaan rippikirjasta vuosilta 1776-80 itsellisten joukosta: Thomas Henriksson, Simon Jacobsson ja Jacob Sigfridsson (torppia ei tässä vielä ole nimetty)
- Vuonna 1814 torpat olivat Rantala, Töykkälä, Tanhuanpää, Jokela, Ketola, Kaukais

Torpat 1859-65

Isotalo

- Mäkelä
- Rantala
- Nummela
- Niitunperä
- Kankare
- Töykkälä

Vähätalo

- Rajala
- Jokela
- Kaukainen
- Tanhuanpää
- Ojala
- Hakala
- Kujanpää
- Keltämäki

Valtavat suot

- Kylän länsipuolella laaja Saarikkosuo
- Eteläpuolella Kattilansuonrahka ja siihen liittyvä Öxynsuo (Eksyssuo)
- Näiden välille tunkeutuu Suuri niemi

Metsänjako

- Muu maa-ala jaettiin selkeästi talojen kesken:
- Kylänaukealta lounaaseen piirrettiin linja, jonka pohjoispuolinen alue tuli kuulumaan Vähätalolle ja sen etelä- tai kaakkoispuoleinen alue Isotalolle

Väkiluku kasvaa

- Isojako piristi kylän kehitystä
- Maailma muuttui rauhalliseen suuntaan
- Suomen sodan jälkeen 110 vuotta rauhan aikaa, verotus kävi keveämmäksi ja väkiluku alkoi hurjasti kasvaa
- 1810-luvun jälkipuoliskolla kylä tarvitsi rippikirjassa jo kymmenkunta aukeamaa kun taannoin oli selvitty kahdella tai kolmella
- Rippikirjassa 1814-22 Joenperän kylään on merkitty kaikkiaan 169 asukasta, joista Isontalon osuus oli 47 ja Vähäntalon 41
- 1860-luvun alussa Kylässä asui jo 272 asukasta, joista Isontalon mailla 93 ja Vähäntalon mailla 179 – Isotalosta oli tullun vähätalo ja Vähäntalosta isotalo
- Alavirralla oli edullisempaa maata asutuksen levitä

Maanjako etenee

- Maan jakaminen oli pitkään pääsääntöisesti kielletty
- Kruunun huoli veronmaksukyvyistä
- Tilanne 1900-luvun alussa varsin lohduton
- Joenperän kantatalot edelleen jakamatta ainakin virallisesti
- Torpparivapautus 1920-luvulla
- Isotalo jaettiin vuonna 1925 kahdeksaan osaan
- Vähätalo jaettiin vuonna 1926 13:een osaan

Lähteitä

- Veikko Laakso: Suur-Loimaan historia, osat I ja II
- Kansallisarkiston digitaaliarkisto diginarc.fi
- Maanmittaushallituksen arkisto
- Timo Verho: Loimaan talonpoikaissuvut 1540-1870